

bivak in het binnenland werd getransporteerd, in de chaos van die allerlaatste fase een groot gedeelte (ca. tweehonderdvijftig van de ca. vierhonderd man die in leven waren gebleven) wist te ontsnappen.

★

Op Sumatra (zie voor alle plaatsen die wij noemen, kaart XV op pag. 635) raakten in totaal ca. vierduizendvijfhonderd Nederlanders en Indische Nederlanders en ca. twaalfhonderd Britten benevens nog een klein aantal Australiërs in Japanse krijgsgevangenschap. De meeste Britten bevonden zich aanvankelijk in Padang: het betrof hier eerst militairen die van het eiland Singapore gedeserteerd waren (zij waren na tal van misdragingen op last van het Nederlands bestuur ontwapend en in de kazerne opgesloten), later militairen die in opdracht van hun superieuren Singapore hadden verlaten – welnu, de Australische kruiser ‘*Hobart*’, de twee oude kruisers ‘*Danae*’ en ‘*Dragon*’ en de twee oude Britse torpedojagers die op 27 februari van Helfrich verlof hadden gekregen de Indische wateren te verlaten, hadden uit Padang nog wel de deserteurs: ca. achthonderd Britse en Brits-Indische militairen, meegenomen maar hadden twaalfhonderd Britten en een onbekend aantal Brits-Indiërs laten zitten. De Britten zijn later naar het gebied van Medan overgebracht.¹

Daar waren twee kampen: de in hoofdstuk 6 al genoemde Unie-*kampong* te Belawan, voordien gebruikt om er aankomende contract-koelies te huisvesten, en het kamp Gloegoer dat gefungeerd had als eerste verblijfplaats van contract-koelies die tijdens hun verscheping naar Deli recalcitrant waren opgetreden – Gloegoer had veel met een gevangenis gemeen.

Uit beide kampen te Belawan moest door de minderen onder de krijgsgevangenen arbeid worden verricht: ‘schepen lossen en laden in Belawan-Deli’, schreef van Heekeren,

‘een plantsoen aanleggen op het landbouwproefstation, olifantgras planten op een oude tabaksonderneming, oud roest sorteren, oliedrums en olie lossen en laden, schuilplaatsen aanleggen voor het Japanse autopark en veel ander werk.’²

¹ Een klein aantal Britse en Australische krijgsgevangenen heeft de Japanse bezetting goeddeels in twee kampen in Palembang doorstaan (een van die kampen was in een school gevestigd). Deze groep is in maart '44 in één kamp terechtgekomen en is vervolgens ingezet bij het werk aan de nieuwe vliegvelden die bij Palembang moesten worden aangelegd. ² C. van Heekeren: *De 'Atjeh-party'*, p. 5.